

Judith von Halle

De coronaviruspandemie

Antroposofische gezichtspunten

cichorei

*Twee brieven
als antwoord op vragen
van de leden van de Lazarus-Johannes-groep
van de Freie Vereinigung für Anthroposophie*

Halle, Judith von

De coronaviruspandemie ; Antroposofische gezichtspunten / Judith von Halle
– Amsterdam: Cichorei
ISBN 978 94 91748 98 1

Vertaling: Kitty Steinbuch

De vertaling is gebaseerd op de tweede druk van de Duitse uitgave,
verschenen in 2020

Redactie, layout en zetwerk: Jaap Verheij

Oorspronkelijke titel: *Die Coronavirus-Pandemie. Anthroposophische
Gesichtspunkte*

© 2020 Verlag für Anthroposophie, Dornach

Nederlandse rechten: Uitgeverij Cichorei, Adrichemstraat 24, 1013 DS
Amsterdam 2020

www.uitgeverijcichorei.nl

Deze uitgave kwam tot stand met financiële ondersteuning van het
Boekenfonds Judith von Halle, onder fonds 2228 bij de Iona Stichting te
Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint,
microfilm or any other means, without written permission from the publisher*

Inhoud

Voorwoord 7

I.

WAT KAN DE ANTROPOSOFISCHE GEESTESWETENSCHAP BIJDAGEN AAN HET ONDERZOEK VAN SARS-COV-2 EN COVID-19?

De eerste brief. Berlijn, 22 maart 2020 15

Over de nieuwsbrief van de Medische Sectie aan
het Goetheanum: ‘Coronapandemie – aspecten en
perspectieven’ 21

Over de ‘aspecten’ 21

Over de ‘perspectieven’ 33

Poging tot een verdiepte beschouwing van de
coronaviruspandemie 37

Over de vraag naar de spirituele oorzaak
van het Sars-CoV-2-virus 40

De aard van bacteriën 53

De aard van virussen 59

De verspreiding van Sars-CoV-2 66

Symptomen van de COVID-19-ziekte 68

Spirituele aspecten 73

Opmerkingen over andere vragen 81

II.
VRAGEN EN ANTWOORDEN BETREFFENDE
EEN ESOTERISCHE BEGELEIDING VAN HET WERK
IN DE LEDENGROEP

De tweede brief. Berlijn, 22 maart 2020	87
Opmerking vooraf	88
Over het overwinnen van de angst	89
Hoe kan in deze tijd de innerlijke concentratie, een meditatieve verdieping tot stand komen?	92
Wat betekent het als je elkaar niet meer kunt ontmoeten?	93
Uitgangspunt:	
Consequent de zielenoefeningen uitvoeren	98
Voorstellen voor de spirituele begeleiding van het doorlopende werk in de ledengroep	100
 Addendum 1	
De acht zielenoefeningen <i>Rudolf Steiner</i>	107
 Addendum 2	
De grote afleidingsmanoeuvre	113
 Aantekeningen	141
Publicaties van Judith von Halle	144
Over de auteur	148

Voorwoord

Over de coronaviruspandemie, die ons allen op dit moment bezighoudt en die al tot verreikende beperkingen van onze gewone manier van leven heeft geleid, hebben veel wetenschappers, praktiserende artsen en politici al het nodige gezegd. Het is al een hele uitdaging om met deze overvloed van – uiteraard gelukkig ook ter beschikking gestelde – informatie op een enigszins zielsmatig gezonde manier om te gaan. Aangezien de mensheid voor het eerst met dit virus in aanraking komt, staan veel vragen over de oorsprong en de besmettelijkheid van het virus, over het voorkomen van de infectie of over immuniteit, alsmede over de behandeling van de ziekte veroorzaakt door het virus COVID-19, nog grotendeels open. Dit leidt uiteraard tot grote onzekerheid.

Een van de sterke punten van de mens is om nieuwe uitdagingen aan te gaan en met grote ijver te werken aan het begrijpen van het nog onbekende. De zoektocht naar de waarheid, de toewijding aan een werkelijk begrip, maar ook om de extreme uiterlijke omstandigheden waarin hij leeft te beheersen, drijft hem voort – vooral in de huidige tijd, waarin de wetenschappen als nooit tevoren in de mensheidsgeschiedenis een dominante plaats innemen binnen de wereldmaatschappij. De poging om de

coronaviruspandemie of het virus zelf echt te begrijpen richt zich dienovereenkomstig hoofdzakelijk op de zintuiglijk-aardse aspecten, op het natuurwetenschappelijk gebied.

Het feit dat de antwoorden vanuit de puur wetenschappelijke sector niet voor iedereen bevredigend zijn, is een goed teken dat veel mensen geleidelijk beginnen te beseffen dat het menselijke wezen noch in haar totaliteit noch in haar gedifferentieerdheid kan worden begrepen door puur wetenschappelijke criteria. De natuurlijke drijfveer van de ziel om de dingen te begrijpen wordt daardoor ook merkbaar buiten de puur wetenschappelijke onderzoeksgebieden en heeft al talloze persoonlijkheden ertoe gebracht om van hun kant een bijdrage te leveren aan het verhelderen van de vragen rond de coronaviruspandemie.

Maar terwijl we op het gebied van de natuurwetenschap, met name de geneeskunde en de biochemie, met concrete, 'tastbare', namelijk puur materiële onderzoeksobjecten en factoren te maken hebben en er daardoor een heel aanzienlijke expertise is ontstaan in het omgaan hiermee, missen de onderzoekers op niet-materieel gebied deze omvangrijke expertise vandaag de dag nog bijna helemaal. In de mensheid is het nog nauwelijks doorgedrongen dat ook het gebied van het bovenzinnelijke streng wetenschappelijk onderzocht kan en moet worden. En waar dit inzicht wel aanwezig is, ontbreekt, zoals gezegd, de decennialang

opgedane ervaring die zich in een menselijke individualiteit meestal ook alleen door een reeks opeenvolgende aardelevens kan ontwikkelen. Want het ontwikkelen van vaardigheden voor bovenzinnelijke onderzoek vraagt een ontwikkeling van het individuele Ik door de tijden heen. Voor het natuurwetenschappelijke werk is het voldoende om binnen enkele jaren een bepaalde basiskennis op te doen en voor het overige voort te bouwen op de prestaties van vorige generaties onderzoekers.

Naar mijn mening vormt dit feit een verdere, aanzienlijke factor van onzekerheid en desoriëntatie in de huidige situatie van de coronaviruspandemie. Want het streven om antwoorden te vinden buiten de pure natuurwetenschap gaat vaak op een ongunstige manier gepaard met onvolledige geesteswetenschappelijke expertise en stuit dan op de behoefte van veel onzeker geworden zielen naar snelle antwoorden, duidelijke verklaringen en ook nog 'goed nieuws'.

Het negeren en ontkennen van het 'Boze' (zoals het in het *Onze Vader* wordt genoemd) dat in de wereld zeker aanwezig en aan het werk is, is een soort onbewuste reflex van de ziel, wanneer de geest die haar eigenlijk beheerst aanvankelijk alleen nog maar beschikt over ontoereikende middelen om inzicht te krijgen in de samenhangen van hogere en lagere morele krachten in het wereldgebeuren. Diezelfde oorzaak ligt ten grondslag aan het ogenschijnlijke tegendeel, namelijk het wegvlugten van de ziel in

speculatieve verklaringsmogelijkheden, de zogenaamde ‘complottheorieën.’ Hier wordt heel weinig rationeels en wat direct bewijsbaar en gedegen overwogen is, vermengd met voorstellingen die uit de puur persoonlijke zielenruimte voortkomen. De zo geproduceerde ‘borschtsch’¹ kan weliswaar goed smaken voor de angstig geworden of naar verklaringen zoekende mens of ook voor degenen die het materialisme van de natuurwetenschappen afwijzen, maar draagt weinig tot niets bij aan een objectief geestelijk inzicht in de probleemstelling. Voor het feit dat de menselijke zielenruimte een uiterst beperkt instrumentarium is op het terrein van geesteswetenschappelijk gefundeerd onderzoek – omdat hij de genoemde morele en met name amorele krachten in het wereldgebeuren vanuit zichzelf niet kan herkennen en daarom de schepper is van persoonlijke voorstellingen en overtuigingen die juist door die krachten gekleurd zijn – daarvoor kan ieder mens die een beetje verstandig nadenkt, bewustzijn ontwikkelen.

Maar juist in een situatie als de huidige lijkt de bereidwilligheid voor dit nuchtere (of ontnuchterende) inzicht slechts heel gering te zijn. Dit is voor steeds meer persoonlijkheden aanleiding om hun medemenselijke omgeving ongevraagd te overladen met bijdragen en verklaringen over de kwestie van het coronavirus. Vreemd genoeg zijn dit vaak mensen die ook heftige kritiek hebben op de overvloed aan informatie via de media, kennelijk zonder te merken dat ze zichzelf van deze methode bedienen om de wereld te informeren over ‘de waarheid’.

Onder de (niet-natuurwetenschappelijke) bijdragen over de coronaviruspandemie zijn er ook minder dubieuze of zelfs heel constructieve en opmerkelijke betogen. Maar ik zie er niet veel want – zoals gezegd – de hordes waar overheen gesprongen moet worden om een serieus betoog over deze vraag te produceren, zijn heel hoog.

Omdat ik ook mijn eigen mogelijkheden in dit opzicht als heel beperkt beschouw, had ik aanvankelijk niet de bedoeling om me te uiten over de kwestie van het coronavirus en met een eigen betoog nog een bijdrage daarover in de wereld te brengen.

In de laatste weken kwamen steeds meer mensen die mijn boeken hebben gelezen of lid zijn van de Freie Vereinigung für Anthroposophie met allerlei vragen bij mij en dringende verzoeken om mijn mening hierover. Uiteindelijk kon ik me niet helemaal onttrekken aan deze vragen en heb me getroost met de gedachte dat het waarschijnlijk de taak van een antroposoof is om niet terug te schrikken voor onbekende fenomenen, maar ze tot het individuele punt waartoe je als enkeling in staat bent echt objectief te onderzoeken, zonder dit punt te overschrijden en te vervallen in speculaties.

Ik had mijn beschrijving gemaakt met de bedoeling om die als een soort interactieve bijdrage *intern* uitsluitend beschikbaar te stellen aan de leden en deelnemers in het kader van het ledenwerk van de Lazarus-Johannes-le-

dengroep van de Freie Vereinigung für Anthroposophie, en wel in de vorm van een brief in twee delen. Het eerste deel zou een uiteenzetting bevatten met de door de deelnemers aan mij gestelde vragen alsook enkele aspecten van een spirituele beschouwing over het hele fenomeen, van mij uit gezien.

Het tweede deel was bedoeld als suggestie voor de spirituele begeleiding van het eigenlijke werk in de leden-groep gedurende de tijd van het coronavirusprobleem. Want verschillende vragen hadden niet alleen betrekking op de moeilijkheid om zich in deze situatie te kunnen concentreren op het esoterische werk, maar ook op de gevolgen van het sociaal afstand houden, respectievelijk een zo adequaat mogelijk omgaan met de huidige beperkingen van het sociale leven. Want ook de door de overheid voorgeschreven preventieve maatregelen om een hoge exponentiële toename van het infectiepercentage binnen zeer korte tijd te voorkomen opdat de gezondheidszorg van alle patiënten blijvend kan worden gewaarborgd, stellen het sociale leven zwaar op de proef. Maar omdat juist het sociale leven en zijn verbindingen *het* christelijke element van de toekomst betekenen, is het duidelijk dat de coronaviruspandemie een aanval betekent op juist dit element.

We zijn ongetwijfeld nog ver verwijderd van een sociale structuur die Christus als leidraad heeft. Maar wellicht kunnen de huidige beperkingen indirect tot het besef leiden *dat* we er ver van verwijderd zijn en dat het sociale

leven wellicht nog op heel andere pijlers gebouwd zou moeten worden dan alleen op fysieke contacten. Zoals zo vaak bieden juist ongunstige gebeurtenissen een bepaalde voedingsbodem voor een hogere ontwikkeling van de ziel. Het ontdekken van de voordelen en ontwikkelingskansen in alle beproevingen die we meemaken – op geestelijk, mentaal of fysiek gebied – is de taak van elk individu en van de hele menselijke gemeenschap. En wanneer die taak wordt erkend en opgepakt, kunnen de zwaarste levensbeproevingen ons zelfs tot een snellere spirituele ontwikkeling brengen dan het geval zou zijn zonder zware beproevingen. Zo gezien is de mens nooit helemaal overgeleverd aan uiterlijke omstandigheden.

Deze twee delen van de brief, je kunt ook zeggen deze twee brieven vindt u nu terug in deze publicatie. Het was de wens van mijn uitgever, Joseph Morel, om de brieven niet alleen toegankelijk te maken voor de mensen die in zekere zin betrokken waren bij het ontstaan ervan, maar ook voor geïnteresseerden in het algemeen. Niet alleen de inhoud zelf, maar ook de vorm en toon van de persoonlijke benadering van de oorspronkelijke brieven werd aangehouden. Hopelijk stoort u zich daar niet aan, maar kan het wellicht daardoor duidelijk worden hoe de communicatie en de geestelijke uitwisseling in deze wel heel buitengewone situatie kan plaatsvinden binnen een werkgemeenschap die tot voor kort fysiek bij elkaar kwam.

Aan het einde van dit voorwoord wil ik uw aandacht vestigen op het feit dat de huidige bijdrage, die ik niet zelf heb geïnitieerd, het resultaat is van het werken met mensen die zich bezighouden met existentiële vragen in de huidige situatie. En zoals het in een *gesprek* nu eenmaal gaat, vormen de antwoorden op de gestelde vragen dan ook geen afgesloten wetenschappelijk betoog. Dat was ook helemaal niet de bedoeling. Bovendien had ik maar drie dagen de tijd om de hier navolgende bijdrage te schrijven vanwege noodzakelijke verplichtingen en omdat de verzending van de brieven oorspronkelijk afhing van de afgesproken tijd voor het werk van de ledengroep. Uiteraard kan een onderzoek van het fenomeen van de coronaviruspandemie niet op deze korte termijn geesteswetenschappelijk methodisch worden uitgevoerd. Dus geven deze uiteenzettingen alleen maar aforismen weer. Daarom past dit boekje ook niet in de reeks boeken die ik in de afgelopen jaren heb geschreven als in zekere zin gerijpte beschouwingen over bepaalde thema's.

Berlijn, 25 maart 2020

Judith von Halle

I.
Wat kan
de antroposofische geesteswetenschap
bijdragen aan het onderzoek
van Sars-CoV-2 en COVID-19?

Berlijn, 22 maart 2020

Beste vrienden!

Deze brief gaat uitvoerig in op de door u vaak uitgesproken wens naar een stellingname ten aanzien van de coronacrisis. Ondanks de reikwijdte wordt er slechts gewezen op enkele geselecteerde waarnemings- of inzichtfragmenten. Voorlopig blijft het alleen bij het openen van talrijke deuren, zonder dat de daarachter liggende ruimtes werkelijk betreden of geïnspecteerd werden. Maar misschien doet u dat.

In zoverre kan en zal deze brief geen kant-en-klare verklaring zijn voor het fenomeen van het coronavirus, maar zal het meer een uitwisseling met u zijn op grond van uw mededelingen en vragen.

Het is voor mij ook niet mogelijk om het coronavirus in zijn hele dimensie te verklaren. En om deze reden wil ik ook heel terughoudend zijn met mijn persoonlijke mening. Voor een antroposoof gaat het toch allereerst om een puur geesteswetenschappelijke taakstelling. Het geven van beoordelingen en adviezen, vooral bij grote, belangrijke gebeurtenissen of situaties, vraagt om een kennisachtergrond die gebaseerd is op de *geestelijke* werkelijkheid. Het onderzoek hiervan ten aanzien van het fenomeen waar het nu om gaat, is een grote uitdaging voor geestelijk onderzoek. Net als het ontwikkelen van een werkzaam klassiek vaccin is dit een taak die niet in een paar dagen kan worden gerealiseerd.

Neem daarom het volgende alleen op als stimulerende fragmenten om vrij mee om te gaan.

U kunt zich zeker voorstellen dat ook ik in de afgelopen dagen heel veel artikelen en andere bijdragen heb ontvangen, vooral van schrijvers uit de antroposofische beweging, deels met meer ‘neutrale’ motieven om er kennis van te nemen, deels vanuit de overtuiging dat de bijdrage essentiële informatie zou bevatten over de oorzaak van de ziekte, de beoordeling van der maatregelen ter bestrijding ervan, enzovoort.

Daarbij kun je weer eens duidelijk de indruk krijgen dat – naast nog andere ongunstige ontwikkelingen – er sinds enkele jaren een slechte gewoonte is ontstaan die in de tijd van Goethe ondenkbaar zou zijn geweest: het overslaan van een zo zuiver mogelijke waarneming en een uitvoerige onbevangen observatie van een fenomeen, en in plaats daarvan een directe oordeelsvorming, alsook een overdreven activisme dat voortkomt uit deze overhaaste oordeelsvorming.

Het vermengen van het zuivere observatieproces met de persoonlijke mening, ook wanneer deze berust op bepaalde ervaringsgegevens, vervalst de waarneming.

Maar een onvervalste waarneming is noodzakelijk. Want één ding is duidelijk: alles wat in de loop van de tijd in de wereld optreedt, is *nieuw*. Er is geen enkele situatie die precies zo wordt herhaald. Zelfs in de puur materiële natuurlijke wereld is dat niet zo (kijk bijvoorbeeld naar

sneeuwkristallen), maar pas helemaal als de mens als vrij, verantwoordelijk wezen erbij betrokken is.

Als in hogere zin verantwoordelijke mensen lijkt het mij dat het onze taak is om aan dit nieuwe niet voorbij te gaan, ook al wordt er van meet af aan gezegd dat er niets anders gebeurt dan voorheen.

De verspreiding van theorieën en het streven van zwartkijkers en paniekzaaiers om de mensen op te jatten vind ik even bedenkelijk als de verspreiding van theorieën en het activisme van heilpredikers en naïevelingen. Beide kampen maken aanspraak op een naar mijn gevoel onaangename verklarings-soevereiniteit. Ze zijn er als de kippen bij om anderen ongevraagd uitleg te geven over de *waarheid*. Men krijgt uitleg over de waarheid, dat betekent meestal de puur persoonlijke mening van mensen, waar men hen niet om heeft gevraagd.

Nog bedenkelijker vind ik in deze situatie, waarin het *nieuwenog*nietvoldoendefenomenologischgeobserveerd en onderzocht is, wanneer de abstracte missioneringspogingen direct in acties worden omgezet. Zelfs vanuit mijn eigen familiekring wordt intussen gesommeerd om mee te doen met kettingbrieven, handtekeningenacties en online petities – bijvoorbeeld onder het parool: ‘*burgerlijke vrijheden*’ en dergelijke. Ik ervaar dat als twijfelachtig overdreven en kan in dat alles weinig vrijheid zien.

Een blik op de geschiedenis van de mensheid maakt ten minste *een* onomstotelijk feit duidelijk: het is nog nooit

constructief gebleken om een fenomeen te beoordelen of tot actie over te gaan voordat het grondig is geobserveerd en werkelijk in zijn wezen is erkend. Beide lijkt mij ten aanzien van het coronavirusfenomeen nog niet gebeurd.

Het zou voor een antroposofische geestesleerling vanzelfsprekend moeten zijn om te proberen inzicht te krijgen in dit fenomeen zonder meteen een oordeel of een mening te vormen en die aan de hele wereld bekend te maken.

Dit vooraf als motivatie waarom ik niet direct en in detail zal ingaan op de talrijke toezendingen met toelichtingen op het coronavirus en de coronacrisis.

Een uitzondering wil ik graag maken voor de nieuwsbrief over de coronapandemie vanuit de leiding van de medische sectie aan het Goetheanum met de titel: *Coronapandemie – aspecten en perspectieven* (van 19 maart 2020).² Het gaat immers om de officiële stellingname van de Antroposofische Vereniging, beter gezegd de voor dit wel historisch te noemen gebeuren verantwoordelijke afdeling van de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap aan het Goetheanum: